

Toimeentulotuen Kela-siirto

Pasi Moisio

Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)

Sosiaaliturvan uudistukset -seminaari
Sosiaalipoliittinen yhdistys 3.2.2015 Tieteiden talo

Taustaa

- Toimeentulotuen Kela-siirto on ollut esillä monesti ja useita kokeiluja osittaisesta siirrosta.
- Rakennepoliittinen ohjelmassa päätettiin perustoimeentulotuen laskennan ja maksatuksen siirrosta Kelaan.
- HE 358/2014 vp esitetään koko perustoimeentulotukeen liittyvän päätöksenteon siirtämistä Kelaan, sekä perusmenoina huomioitujen menojen laajentamista nykyisestä.

Rakennepoliittinen ohjelma 25.3.2014

” ...perustoimeentulotuen laskenta ja maksatus siirretään vuoden 2017 alusta Kelan tehtäväksi. Toimeentulotuki säilyy hakemuksen perusteella myönnettävänä, ei tulojen perusteella automaattisesti suoritettavana etuutena, ja tuki normitetaan yhtenäisesti siten, että kuntakohtaiset erot vähenevät ja kansalaisten yhdenvertaisuus paranee. Harkintaa edellyttävät täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki säilyvät kunnissa sosiaalityöntekijöiden tehtävänä. ..”

HE 358/2014 vp

- ...Eesityksen mukaan perustoimeentulotuen myöntäminen ja maksaminen siirrettäisiin Kansaneläkelaitoksen hoidettavaksi.
- ...täydentävänä toimeentulotukena huomioituja menoja ehdotetaan siirrettäväksi perustoimeentulotuessa huomioitaviksi.
- ...Asumiseen liittyvien toimeentulotuessa huomioitavien menojen osalta harkinta pyritään keskittämään mahdollisimmat laajalti perustoimeentulotuen myöntämisharkinnan yhteyteen.

Etuuskäsittelyn luominen Kelaan

- Käytännössä esitetään, että Kelaan luodaan toimeentulotuen (kirjallinen) etuuskäsittely, joka on käytössä nykyisin monissa kunnissa.
- Etuuskäsittely yleistyi nopeasti kunnissa 2000-luvun taitteen jälkeen.
- Etuuskäsittelyä ohjaa yleensä kunnan oma sisäisen kirjallinen ohjeistus.
- Etuuskäsittely on muuttanut merkittävästi toimeentulotuen asemaa ja roolia toimeentuloturvajärjestelmän viimesijaisena ja tarveharkintaisesti tukena.
- Vastaavasti sosiaalityön rooli kunnissa muuttuu merkittävästi, kun ”rahan jakaminen” siirtyy Kelaan.

Miksi kirjallinen etuuskäsittely tuli toimeentulotukeen?

- Monia syitä, pitkät juuret
- Laaja perusosa –uudistuksen yhteydessä toimeentulotuesta tuli liian vahva (suhteessa perusturvaan)?
- Asiakasmäärien räjähdys 1990-lamassa
- Yleisen asumistuen leikkaukset 1990-luvulla ja tuen jälkeen jääminen todellisista asumismenoista
- Pettymys 1990-luvulla Kela-kokeilujen tyssäämiseen, jolloin osa kunnista teki oman ”sisäisen Kela-siirtonsa” eli loi etuuskäsittelyn
- Toimeentulotuen oikeudellistuminen, viimeisenä tiukat käsittelyajat 2006.
- Yhdenvertaisuuden merkityksen korostuminen.

Etuuskäsittely luo tarveharkintaisen tulotakuun

- Toimeentulotuen etuuskäsittelyn luominen Kelaan on iso (periaatteellinen) muutos.
- Legitimoi ja vahvistaa kirjallisen etuuskäsittelyn aseman viimesijaisessa toimeentuloturvassa.
- Syyperusteinen perusturva korvautuu ainakin osin ”tarveharkintaisella tulotakuulla”
  - tarveharkintaisen tulotakuun suuruus määräytyy monimutkaisesti kotitalouden tilanteesta, korvattavista menoista jne. etuuskäsittelyn ohjeistusten mukaisesti.
  - Perusosa on sen sijaan ”aito” tulotakuu.
- Vain kotitaloudella, jolla ei ole mitään korvattavia menoja, tulotakuu on läpinäkyvästi sama kuin perusosa.

Kelan toimeentulotuen asumismenojen normitus

- Toimeentulotuen Kela siirron vaikutukset ja kustannukset riippuvat pitkälti, mille tasolle asumismenojen korvaus normitetaan.
- Normitetaanko asumismenot euromääräisesti kuten asumistuessa? Kuntien ohjeistuksissa kattovuokrat jo nyt.
- Jos asumismenot normitetaan kovin alas, sosiaaliset kustannukset ovat kovat. Toimeentulotuki paikkaa nykyisin asumistuen liian matalaa tasoa.
- Jos asumismenot normitetaan liian korkeiksi, tuki nostaa kaikkien vuokria, myös niillä pienituloisilla ja pienipalkkaisilla, jotka eivät ole toimeentulotuella.

Kelan hyväksymät kohtuulliset asumismenot

- Asumismenojen korvauksesta linjataan HE vain (s.33):

”...Kohtuulliset asumismenot otettaisiin yleensä huomioon todellisen määräisinä. Käytännön toiminnassaan Kansaneläkelaitos voisi arvioidessaan tarpeellisen suuruista asumismenojen määrää hankkia kunnista viitetietoja kuntakohtaisista asumismenoista ja käyttää näitä tietoja arvioidessaan kunkin kunnan ja alueen perustoimeentulotueissa hyväksytyä asumismenojen tasoa.”

Mitä ongelmia toimeentulotuen muuttamisesta etuuskäsittelyllä tulotakuuksi seuraa?

- Toimeentulotuki on tarkoitettu, ja siksi myös tasoltaan mitoitettu, tilapäiseksi tueksi ja erityisiin tai yllättäviin menoihin.
- Tämän vuoksi perusosa on matalampi kuin pidempi aikaiseksi tarkoitettut syyperusteiset etuudet.
- Vastaavasti asumismenot korvataan täysimääräisenä ja todellisen suuruisina: tilapäisen kriisiavun ei ole ajateltu vaikuttavan asumisvalintoihin ja nostavan vuokratasoa.
- Pitkäaikaiseksi tueksi tarkoitettussa asumistuessa sen sijaan on 20 prosentin omavastuu, tiukat vuokratot sekä ansiotulojen liukuva yhteensovitus asumistuen kanssa.
- Edellisten tarkoitus on luoda kannusteet kotitalouksien asumisvalintoihin ja työn vastaanottamiseen.

Miksi etuuskäsittelyn luominen Kelaan todennäköisesti maksaa?

- Tapauskohtaisen tarveharkinnan vähentäminen normituksella todennäköisesti lisää kustannuksia, koska tarveharkinta kohdistaa tuen tehokkaasti (vaikkakin byrokraattisesti)
- Toimeentulotuen alikäyttö suurta, arviolta puolet oikeutetuista ei hae etuutta. Osa ei tiedä, osaa tai halua hakea tukea.
- Pankkiotteen ja vuokratuon avulla kirjallisessa käsittelyssä ei edes periaatteessa ole mahdollista arvioida järjestyisikö toimeentulo (tai asuminen) 2§ mukaisesti ”...tai muulla tavalla”.
- Kelan toimeentulotuki tuo etuuskäsittelyn myös pieniin kuntiin, joissa ei nyt etuuskäsittelyä ja normitettuja asumismenoja.

Mitä Kelan toimeentulotuesta kehittyy?

- Toimeentulotuen saantiehtot yhdenmukaistuvat, mutta taso riippuu Kelaan luotavan etuuskäsittelyn normituksesta.
- Normitetaanko tiukimman vai anteliaimman kunnan mukaan – vai tältä väliltä?
- Korvattavien menojen lisäksi perusosan alentaminen, ulkomaalaisten toimeentulotuen saanti jne.
- Kelan toimeentulotukeen tulee kohdistumaan suuria poliittisia paineita, niin tason kuin sen kehittämisen osalta.
- Pienituloisimpien kotitalouksien kohdalla toimeentulotuki korvaa asumistuen välittömästi.
- Perusosalla erityinen sija sosiaalipolitiikassa, esimerkiksi sen indeksikorotusta ei leikattu vuoden alussa.
- Nouseeko Kelan perusosan taso aikanaan yli syyperusteisen perusturvan, muodostaen yleisen tulotakuun?

Kiitos!